

Максимчук О. Л.,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ У ТЕКСТАХ НІМЕЦЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Стаття присвячена дослідженню новітніх запозичень з англійської мови у сучасній німецькій пресі. Запозичення – невід’ємна складова процесу функціонування мови та історичних змін у ній і є важливим джерелом поповнення словникового складу будь-якої культурної мови.

Ключові слова: номінація, запозичення, інішомовні слова, англомовні запозичення, англіцизми, лексичні елементи, лексична система, калькування, пуризм.

Статья посвящена исследованию новейших заимствований с английского языка в современной немецкой публицике. Заимствование – неотъемлемая составляющая процесса функционирования и исторического изменения языка, один из основных источников пополнения словарного запаса любого культурного языка.

Ключевые слова: номинация, заимствования, иноязычные слова, англоязычные заимствования, англицизмы, лексические элементы, лексическая система, калькирование, пуризм.

The article deals with the latest English borrowings in German publicism. Borrowings are viewed both as an integral part of language functioning, its historical changes and one of the main sources of enriching the vocabulary.

Key words: naming, borrowings, foreign words, English borrowings, lexical units, lexical system, constructions after foreign patterns.

Мови людства в процесі історичного розвитку контактували й продовжують контактувати одна з одною. Мовні контакти – це взаємодія двох чи більше мов, що впливають на їх структуру та словник. Поява великої кількості іншомовних слів англійського походження та їх швидка адаптація в іншій мові зумовлені стрімкими змінами в суспільному та науковому житті.

Сьогодні, в час нової інформаційної парадигми, комп’ютеризації спілкування, інтеграції науки та техніки, а також активізації міжкультурних зв’язків зростає потреба в позначенні нових об’єктів (номінацій), які мають власний набір семантичних ознак та конотативних характеристик. Щороку сучасна культурна мова потребує тисячі нових слів. Лексика суспільно-політичного змісту є пластом лексики з досить високим показником запозичених елементів. У німецькомовних газетних текстах частка іншомовної лексики становить 8-9% від загальної кількості слів, а серед неслужбових частин – 16-17% [7, с. 14].

Сучасні дослідження проблеми запозичень показують, що вона є недостатньо вивченою. Аналіз літератури, присвяченої іншомовній лексиці, свідчить про неузгодженість окремих лінгвістичних понять і термінів. Проблема мовних запозичень в останні два з половиною століття посідає важливе місце в лінгвістиці, вона розглядається в різних аспектах: у широкому плані – як частина загальної проблеми мовних контактів і взаємодії різних мовних систем, у вузькому аспекті – як особливості розвитку окремих мов та різних її рівнів.

Актуальність цієї розвідки пов’язана з інтенсивним проникненням англіцизмів у німецьку мову, що призвело до загострення мовної ситуації, а також до полеміки серед лінгвістів. Сьогодні висловлюються серйозні занепокоєння щодо великого напливу запозичень, які можуть призвести до знецінення німецького слова. Проте мова – це механізм, який саморозвивається, який уміє “самоочищатись”, позбавляється зайвого, непотрібного, що й відбувається з іншомовними словами.

Метою статті є виявлення англомовних запозичених слів у сучасній німецькій публіцистиці, їх адаптація і місце у словниковому складі німецької публіцистики

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити запозичення як мовне явище;
- з’ясувати причини запозичених елементів у німецькій публіцистиці;
- виявити використання іншомовної лексики в текстах преси;
- підтвердити на конкретних прикладах доцільність уживання запозичень ЗМІ.

Об’єктом дослідження є політичні статті відомих німецьких публіцистичних видань.

Предмет дослідження – англомовні запозичення, які функціонують в сучасній німецькій мові та в німецьких ЗМІ.

Матеріалом дослідження слугували політичні статті впливових друкованих ЗМІ Німеччини.

На сьогодні англіцизми складають у німецькій мові основне ядро всієї запозиченої лексики. Вони знаходяться по суті на положенні інтернаціональної лексики, оскільки вживаються в багатьох мовах [3, с. 22].

Німецька мова є досить цікавою в аспекті процесу лексичних запозичень. Вона надає величезний матеріал для дослідження взаємодії одвічної та запозиченої лексики. Проблеми класифікації словникового складу німецької мови з точки зору її походження, як і проблеми класифікації запозичених слів, приділяти увагу багато зарубіжних дослідників. В германістиці триває дискусія щодо питання іншомовних та запозичених слів, в якій активну участь приймають G. Schank, P. Braun, W. Betz, H. Moser, A. Meillet, K. Lokotsch, E. Naugen, H. Gneuss, H. Fromm, K. Schumann, P.v. Polenz та інші. Хоча виокремлюються критерії розмежування між *Fremdwort* та *Lehnwort*, всі лінгвісти сходяться на думці, що різниця між ними не завжди прозора та чітка: *Fremdwort* (іншомовне слово) – “aus einer anderen Sprache übernommenes Wort, das nicht den Gesetzen der einheimischen Sprache, sondern denen des eigenen Sprachbaus folgt“ (Helmslev L., 1968), “das über ein oder mehrere für die Fremdsprache typische Merkmale verfügt“ (Müller W., 1979). *Lehnwort* (запозичене слово) – “aus einer anderen Sprache übernommenes, eingebürgertes und dem eigenen System angepasstes Wort“ (Lewandowski T., 1976), “ein (ehemaliges) Fremdwort, das sich in Lautgestalt, Betonung und Flexion völlig angepasst hat“ (Schmidt W., 1982).

Проте таку класифікацію досить часто справедливо критикують, бо вона є досить загальною, немає єдиної основи для розрізнення названих груп слів. При такій класифікації не враховуються деякі важливі функціональні фактори в адаптації запозичень; а саме частотність вживання, узуальність та процеси семантичного освоєння іншомовного слова, включення його в лексико-семантичну систему мови, яка його приймає, встановлення міцних системних зв'язків, що є основним та визначальним фактором в існуванні запозичення [3, с. 128].

У німецькій мові велика кількість іншомовних слів зазначені у словниках не як запозичені, а як утворені шляхом деривації та словоскладання [9, с. 224]. Німецький дослідник А. Kirkness з метою повної класифікації запозиченої лексики за її походженням вводить чотири категорії запозичених слів:

– Wortentlehnungen;

– Lehnprägungen, einerseits, die aus zwischensprachlicher Transferenz (von Ausdruck und Inhalt (1) bzw. vom Inhalt allein (2) aus einer Fremdsprache in das Deutsche resultieren;

– Lehnersatzwörter, andererseits, die sich aus einzelsprachlichen Entwicklungen deutschen Lehnguts (vor allem Wortentlehnungen) nach der Übernahme ins Deutsche ergeben [9, с. 299].

– Lehnwortbildungen;

П. фон Поленц розрізняє Wortentlehnung (слово, запозичене з іншої мови) та Lehnwortbildung (слово, утворене в німецькій мові із запозиченого мовного матеріалу та проводить межі між “Gastwörter – Fremdwörter” – іншомовними лексемами, які в німецькій мові мають характер цитат, та різними категоріями запозичених слів (Lehnwörter), а саме – з усіма словами іншомовного походження, які вживаються більш-менш великою групою комунікантів [10, с. 75].

Також виокремлюються неінтегровані та частково або повністю інтегровані запозичення, що поділяються на “Zitatwörter“, “Fremdwörter“, “Lehnwörter” [11, с. 42].

Класифікацією запозичень у словниковому складі німецької мови займалися свого часу й радянські лінгвісти.

Так запозичення класифікуються на:

– сталі запозичення, які підпорядковуються системі мови та мають нормативну, понятійно-диференційовану функцію;

– запозичення, підпорядковані системі мови, але ще стилістично обмежені, їх функція коливається між нормативною та функцією “ярлика-характеристики”;

– тимчасові запозичення, нетривкі, ще недостатньо асимільовані мовою (вони супроводжуються тлумаченням) [1, с. 159].

Розмежовуються два поняття: *запозичення* – як включення іншомовного матеріалу в мовлення та *освоєння* – як процес упровадження запозиченого слова в систему мови. Іншомовне слово не запозичується як готова словникова одиниця. Будь-яке слово іншомовного походження запозичується з самого початку в мовлення, а не в мову [4, с. 67]. Таке запозичення вживається, але не фіксується в словниках.

У сучасній теорії запозичення найбільшого значення набуває традиційна класифікація, основана на характері запозиченого матеріалу: пряме запозичення та калькування. Під час прямого запозичення з чужої мови береться матеріальна форма (звукова та графічна) та значення слова-прототипа, а під час калькування – лише значення або ж семантична структура лексичної одиниці.

У німецькій германістиці також приділяється увага вивченню процесу запозичення; розглядаються як позамовні (екстралінгвістичні), так і мовні (інтралінгвістичні) причини запозичення іншомовних слів.

Виокремлюються такі позамовні причини:

– культурний вплив одного народу на інший;

– наявність усних або писемних контактів країн з різними мовами;

– збільшення інтересу до вивчення тієї або іншої мови;

– авторитетність мови-джерела (що призводить до запозичення багатьма мовами та появи інтернаціоналізмів);

– історично обумовлене захоплення певних соціальних верств культурою чужої мови;

– умови мовної культури соціальних прошарків, що запозичують нове слово [2, с. 98-101];

До мовних причин належать:

– відсутність у рідній мові еквівалентного слова для позначення нового поняття, явища або предмета;

– тенденція до економії мовних засобів;

– прагнення до підвищення та збереження комунікативної чіткості лексичних одиниць задля усунення полісемії або ж омонімії в мові-реципієнті;

– тенденція до експресивності, що зумовлює появу іншомовних стилістичних синонімів;

– потреба в деталізації відповідного значення, розмежуванні деяких його смислових відтінків шляхом приєднання їх до різних слів;

– відсутність у рідній мові можливості утворити похідні, тоді як від запозичених вони можливі.

Особливо активно відбувається процес запозичення в найбільш розвиненій сфері. Сьогодні величезним темпом розвитку характеризується сфера нових комунікаційних та інформаційних технологій, що призводить до появи потужного пласту термінологічної лексики, де переважають англоамериканізми. Згідно даних окремих дослідників, понад 90% нових слів, що з'являються в сучасних лексиконах, складає саме спеціальна лексика [5, с. 49]. Такий великий відсоток термінів в утворенні нових слів пов'язаний з потребами номінації новітніх процесів та явищ, викликаних технічним прогресом, інтеграційними процесами в економіці, науці та техніці.

Нове явище, яке впливає на сучасну номінацію, – збільшення ролі запозиченої англомовної термінології. У багатьох лінгвістичних дослідженнях ми спостерігаємо розвиток терміносистем на базі запозиченої лексики. Характерною особливістю термінології, як відомо, є її інтернаціональний та інтердисциплінарний характер.

Лексична система німецької мови характеризується великою кількістю запозичень, що ввійшли до неї в різ-

ні історичні періоди. XX ст. характеризується величезним впливом англомовних запозичень у всі мови світу. Аналізуючи англійські запозичення, слід відзначити регіональні варіанти – британський, американський, канадський, австралійсько-новозеландський, південноафриканський. Оскільки особливого значення з другої половини XX століття набуває американський різновид англійської мови, то в сучасній німецькій мові переважають саме англоамериканізми (англіцизми).

Англійські запозичення в німецькій мові з'явилися ще в XV столітті. Переважна більшість лінгвістів схиляються до думки, що їх появу обумовили саме значні суспільно-політичні події. Інтенсивний приплив англоамериканізмів спостерігався після Другої світової війни. Цій тенденції сприяв поділ території Німеччини на окупаційні зони, дві з них займали США та Великобританія, а це призвело до тісних політичних, економічних та культурних зв'язків між народами.

Серед нових явищ, які мають вагомий вплив на сучасний процес номінації варто відзначити усну форму запозичення шляхом міжкультурних зв'язків (економічні контакти), телебачення та інших ЗМІ, що прискорює процеси адаптації англоамериканізмів в усному та письмовому мовленні літературної та розмовної німецької мови.

Становлення сучасної цивілізації тісно пов'язане з появою технологічної можливості масового створення повідомлень (винахід книгодрукування – преси). Наука дала світу переконливий метод створення повідомлень для преси. Так виникли засоби масової інформації – з притаманною лише їм мовою, лексичним складом, зі своїм стилем.

Газетно-публіцистичний стиль характеризується тематичним розмаїттям, це визначає незвичайну широту та різноманітність його лексики. З цієї точки зору публіцистика – різновид літератури. Даний стиль виконує функції впливу та повідомлення. Журналіст повідомляє факти та оцінює, як вони впливають на читача. Взаємодія цих двох функцій і визначає використання слова в публіцистиці. У порівнянні з іншими функціональними стилями (звичайно, окрім художнього та розмовно-побутового), частка засобів та способів досягнення експресивності в публіцистичному мовленні в цілому є досить високою. Не випадково характеристику публіцистичного стилю зазвичай обмежують описом специфічно експресивних засобів. Один із таких засобів – використання запозичених англомовних слів.

Сучасні засоби масової інформації відображають також основні соціально-економічні процеси в суспільстві та процеси перетворень в мові. Будь-які явище чи подія в тому чи іншому вигляді знаходить відображення на шпальтах газет та журналів, на екранах телевізорів, в Інтернеті. Не секрет, що вплив ЗМІ на розвиток мови досить значний. Ті чи інші словотворення і привнесені в мову засоби масової інформації міцно входять до нашого мовлення, укорінюються в ньому.

У мові преси з'являються запозичення завдяки появі комп'ютерної техніки. Комп'ютерне спілкування дуже розповсюджене. Інтернет, комп'ютерні програми, ігри, технології користуються перш за все засобами англійської мови [8, с. 75]. Як правило, всі слова з цієї сфери можна зустріти в газетних текстах незмінними, тобто вони входять в систему німецької мови зі збереженням графіки, наголосу і семантики, наприклад, *Google, Ebay, Yahoo*. Дані англоамериканізми вийшли за рамки професійного спілкування, проникли до літературної мови та до повсякденного спілкування.

Основною причиною появи нових слів є зростаючі потреби суспільства, які виникають з кожною новою епохою, з кожною культурно-історичною подією в житті народу.

Цей процес знаходить своє відображення в суспільно-політичній сфері, лексика якої є частиною такого словникового складу, що залежить від дії зовнішніх по відношенню до мовної системи чинників. Тому соціальні фактори значно впливають на її формування, функціонування та основні характеристики. Лексика суспільно-політичного змісту своєрідна – з одного боку, її тематичний діапазон дуже широкий і межі його дифузні; це терміни з політики, економіки, торгівлі, юриспруденції, військової справи – прями найменування та перифрази, повні назви та аббревіатури, запозичені слова тощо, з іншого боку – за більш чи менш повсякденними найменуваннями, метафорами та навіть власними назвами може стояти певний комплекс політичних уявлень та понять. Вони складають те додаткове значення, якого слово – іноді лише на деякий час – набуває в політичному контексті [6, с. 99].

Запозичені англомовні одиниці утворюють тематичні групи, пов'язані з різними сферами суспільного життя:

– Спорт та здоровий спосіб життя: види спорту, спортивне спорядження та одяг (*Jit, Fitnessgerdt, Fitnessstudio, joggen, Jogginghose*);

– Мода (*Lifestyle, Chef designer, Trenchcoat, Label, Trend, trendy, Stylist, Dressman, Outfit, Casting*);

– Музика та молодіжні рухи (*Musik Company, Punk, punking– Rock, Popstar, Rap, Soundsystem, Songzeile, Charts, Musical, Star*);

– Наука, техніка та комп'ютерні технології (*Equipment, Know How, Bit, Computer, CD Room, Hacker, Software, Timer, Desktop, digital, Systemtray*);

– Економіка, торгівля та фінанси (*Topmanager, managen, Establishment, closed shop*);

– Кіно та телебачення, література та мистецтво (*Stand–up Comedy, Story, Soap Opera, Streaming Video, Talk Show, Talkmaster, Love Story*);

– Транспорт (*Airline, Airport, Jet, Airbus, Crach, Jeep, Truck*);

– Медицина, косметичні засоби (*Facelifting, Piercing, Aids, Make up, relaxen*);

– Продукти харчування та напої (*Fast food, Seefood, Brandy, Cola*);

– Екологія (*Greenpeace, Smog, Recycling*);

– Політика та право (*Check point, Law and order, political correct, political correctness, Bill of Rights*);

– Молодіжний жаргон (*okay, sich outen, crazy, cool, Trouble*). Таким чином, англомовні лексеми проникли в різні сфери життєдіяльності німецького суспільства.

Досліджуючи запозичення в німецькій публіцистиці, знаходимо, що англоамериканізми мають величезний вплив на молодіжну культуру (*Jugendkultur*), що знаходить своє відображення в мові молоді (*Jugendsprache*). На-

приклад: *“Der Täter trug eine Polizeiform, sagen die überlebenden Teenager.”* Такі англоамериканізми дуже поширені в німецькій мові, більшість з них є модними словами: *Babysprache, Hype, Clever, cool, Power, Girl, Boy, surfen, Boss.*

Багато англоамериканізмів увійшли в німецьку мову через відсутність відповідної номінації в понятійній структурі мови-рецептора та при його “програші” в конкуренції з запозиченням: *Extremisten, Terrorismus, Terrorzelle.*

Одним із інструментів, яким користується журналіст з метою зацікавити читача, надати гостроти певній статті, є уживання експресивно-емоційної лексики, одиниць розмовної мови та англійців: *“Denn auch dieser war bemüht, seiner Partei ein modernes Profil zu verleihen: etwa durch neue sozialpolitische Initiativen, durch die Institutionalisierung der Umweltpolitik, durch politische Antworten auf die Feminismus – aber auch durch Showgirls auf einem CDU-Parteitag.*

In den Kreisen wurde aber betont dass es einen entsprechenden “Deal“ mit den Unternehmen nicht geben werde. На нашу думку, англоамериканізм *Deal* в даному контексті є одним із мовних маркерів стратегії вираження думки, яка суб’єктивно забарвлена. Вона спрямована на читачку аудиторію в правильності висловленої думки та відіграє надзвичайну роль у формуванні суспільної думки та впливу на нього.

Однією з найважливіших соціальних причин, яка впливає на процес запозичення слів, варто назвати збільшення кількості людей, що знають та володіють англійською мовою в Німеччині. Часто в мовленнєвій ситуації англійське слово є більш престижним, експресія його новизни приваблює, воно може підкреслювати високий рівень інформативності мовця: *“SPD-Vizefraktionschef Joachim Pos sagte, Kanzlerin Angela Merkel (CDU) dürfte nicht länger “vor der Atomlobby kuschen““.*

Численні спостереження лінгвістів підкреслюють той факт, що мовна поведінка та смаки суспільства носіїв сучасної німецької мови знаходяться під сильним впливом суспільного престижу та авторитету деяких сфер соціального життя, наприклад, у сфері адміністративного керування, техніки, телебачення та преси [6, с. 24]. Саме ці сфери комунікації складають значну кількість мовних англо-американських запозичень, які виконують дві основні функції: номінативно-дескриптивну та експресивно-емоційну.

На сьогоднішнє вживання іншомовних слів є повсякденним явищем у німецького населення, але не всім це подобається. Дискусії щодо ролі іншомовної лексики в Німеччині набирають обертів. Сучасні дослідники відзначають, що виступи проти “англізації/американізації” мають пуристичний характер. Представники таких течій вважають, що англоамериканізми збіднюють німецьку мову та заважають адекватному розумінню тексту.

Крайній пуризм, тобто боротьба проти будь-якого іншомовного слова лише тому, що воно іноземне, розцінюється в мовній політиці як реакційна та шкідлива течія. До того ж такий пуризм безперспективний: зрештою, зусилля крайніх пуристів виявляються даремними. Контакти між народами неминуче призводять до взаємодії між їх мовами, а в наш час ці контакти у всьому світі стають все ширшими та інтенсивнішими. У всіх мовах неухильно зростає фонд інтернаціоналізмів, інтернаціональних термінів науки та культури. В цьому інтернаціональному фонді відображається єдність людської цивілізації, яка створена працею багатьох народів і яка втілюється в колективний історичний досвід людства. У сучасному світі жодна країна не обходиться без запозиченої лексики.

Отже, сучасне мовознавство є надзвичайним продуктом пізнавальної діяльності, яка здійснювалась зусиллями представників багатьох етнічних культур. У зв’язку з прогресивним розвитком мовознавства як науки в німецькій мові почали функціонувати слова та словосполучення іншомовного, а саме англійського походження. Простим та ефективним засобом комунікації вважається запозичення вже існуючої номінації разом із запозиченим поняттям і предметом; так як передові технології сконцентровані на Заході, а англійська мова є міжнародною. Однак доречність вкраплення англомовних запозичень в німецькі тексти газетно-публіцистичного стилю повинна бути щоразу ретельно продуманою, адже зловживання іншомовною лексикою призводить до того, що навіть тексти, які розраховані на широке коло читачів чи слухачів, можуть стати частково незрозумілими, отож – не досягнути поставленої мети.

Література:

1. Брагина А. А. Неологизмы в русском языке / А. А. Брагина. – М. : Просвещение, 1973. – 224 с.
2. Гринев С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – М. : Московский лицей, 1993. – 309 с.
3. Крысин Л. П. Иноязычные слова в современном русском языке / Л. П. Крысин. – М. : Наука, 1968. – 208 с.
4. Майоров А. П. Заимствования в лексико-семантической системе немецкого языка (на материале англоамериканизмов в современном немецком языке в ФРГ и ГДР) : дис. канд. филол. наук / А. П. Майоров / 1 МГПИИЯ. – М., 1967. – 264 с.
5. Марчук М. В. Развитие и становление значений слов основного терминологического слоя / М. В. Марчук // Терминоведение 1-3. – М., 1997. – С. 41-51.
6. Розен Е. В. Немецкая лексика: история и современность. – М. : Высшая школа, 1991. – 94 с.
7. Сидоров О. В. Прагматический статус заимствований в современном немецком языке О. В. Сидоров // Взаємодія одиниць різних рівнів германських, романських і слов’янських мов. – К. : КДПШМ, 1991. – С. 10-14.
8. Трошкина В. И. Новые заимствования в лексике современного немецкого языка / В. И. Трошкина // Иностранные языки в школе. – 1989. – № 3 – С. 74-75.
9. Kirkness Alan. Die nationalpolitische Bedeutung der Germanistik im 19. Jahrhundert: Ersetzt statt erforscht – Thesen zu Lehndeutsch, Purismus und Sprachgermanistik II R. Wimmer (Hg.) : Das 19. Jahrhundert. Sprachgeschichtlichen Wurzeln des heutigen Deutsch. Jahrbuch 1990 des Instituts für deutsche Sprache. – Berlin: de Gruyter. – 1991. – S. 294-306.
10. Polenz Peter. Sprachpurismus und Nationalsozialismus, Germanistik – eine deutsche Wissenschaft. – Frankfurt, 1967. – S. 75-151.
11. Schank Gerd. Vorschlag zur Erarbeitung einer operationalen Fremdwortdefinition II Braun, P., Hrsg. Fremdwort-Diskussion. – München, 1979. – S. 32-58.